

DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ ÖĞRETİM PROGRAMLARININ KAZANIMLARININ DEĞERLER EĞİTİMİ AÇISINDAN İNCELENMESİ*

Examination of the Gains of Religious Culture and Moral Knowledge Programs in terms of Values Education

Tuğrul YÜRÜK¹

Ahmet DÜZENLİ²

Makale Bilgileri

Geliş Tarihi :26.08.2021

Kabul Tarihi :17.11.2021

Yayın Tarihi :25.12.2021

Özet:

Değerler eğitimi kavramı son yıllarda gerek yaygın eğitimde gerekse örgün eğitimde karşımıza sıkça çıkmaktadır. Bunun en önemli nedenlerinden biri, öğrencilerin ders içeriklerinde yer alan konulara değer boyutlarıyla birlikte sahip olmasının istenmesidir. Böylece öğrencinin konuyu içselleştirerek gündelik hayatta içinde yaşadığı toplumun değerlerinin yaşatılmasına ve gelecek kuşaklara aktarılmasına da katkı sağlaması amaçlanmaktadır. Bu çerçevede 2018 yılından itibaren güncellenen öğretim programlarında değerler eğitimi programlarında ayrı bir başlık altında verilerek konunun önemi vurgulanmıştır. Biz de çalışmamızda Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi öğretim programlarında değerler eğitimine ne denli yer verildiğini kazanımlar çerçevesinde araştırarak program-kazanım uyumunu ortaya koymaya çalıştık. Çalışmada Schwartz'ın değer sınıflaması kullanılarak ders kazanımlarında vurgulanan değerlerin hangi değer tipleri içerisinde olduğu belirlenip değer öğretimi konusunda bir sınırlılık olup olmadığı ortaya konulmaya çalışılmıştır. Ayrıca ilk ve orta eğitimdeki tüm sınıf düzeylerini çalışmamıza konu ederek değer eğitimi açısından hangi sınıf düzeyinde hangi değerlerin ön plana çıktığı ve hangi konularda değer öğretiminin yoğunlaştığı belirlenmiştir. Sonuç olarak elde edilen veriler çerçevesinde kazanımlarda toplumsal değerlerin ön plana çıktığı, bireysel değerlere daha az yer verildiği tespit edilmiştir. Tespitler sonucunda ortaya konulan verilerden hareketle daha sonra geliştirilecek programlara katkı sağlamak amacıyla çeşitli öneriler ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler: DKAB Öğretim Programı • Değerler Eğitimi • Schwartz.

Giriş

Değer, insanlık tarihi boyunca bütün toplumlarda bir şekilde var olmuş önemli bir kavramdır. Çünkü insanlık tarihi boyunca her devirde insani, tutum ve davranışların bir değer ile irtibatlandırma ihtiyacı oluşmuştur. Bu nedenle insan davranışlarında iyiye ve güzele yönelik ortaya çıkan her çaba değer olarak kabul görmüştür. İnsanlık tarihi boyunca ortaya konulan eğitim çabalarının merkezinde de temelde bilgi aktarımı ve mesleki eğitimler

* Katkı Oranı: Tuğrul Yürük: %50, Ahmet Düzenli: %50

1 Doç. Dr., Çukurova Üniversitesi/İlahiyat Fakültesi/Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü/Din Eğitimi Anabilim Dalı, <https://orcid.org/0000-0002-2476-0720>, tyuruk79@gmail.com.

2 Doktora Öğrencisi, Çukurova Üniversitesi/İlahiyat Fakültesi/Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü <https://orcid.org/0000-0002-1031-2900>, ahmedduzenli@gmail.com.

yer olsa da, en az bunlar kadar değer aktarımına da önem verildiği görülmektedir. Bu çabaların sonucunda farklı toplumlarda ön plana çıkartılan veya bazen daha çok vurgulanan kendine has değerler ortaya çıkmıştır. Toplamların din ve gelenekleriyle oluşturduğu bu değerlerin o dönemde yaşanması kadar gelecek nesillere öğretilmesi de toplumun ahlaki ve kültürel yapısını geleceğe taşıyabilmesi açısından önem arz etmektedir. Günümüzde bu ihtiyacın giderilme çabaları okullarda müşahhas bir ders olarak değerler eğitimi dersinin verilmesi veya mevcut dersler içerisinde verilebilecek değerlerin öğretimi olarak karşımıza çıkmaktadır. Çünkü okullarda verilen değerler eğitimi, çocukların kişilik gelişimine olumlu yönde katkı sağlarken aynı zamanda kalıcı bir ahlaki duruşun çocuklara kazandırılmasında da önemli rol oynamaktadır.

1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanununa göre Türk milli eğitim sisteminin genel amaçlarını incelediğimizde temel hedeflerinin, milli, manevi, ahlaki, insani ve kültürel değerlerin öğrencilere kazandırılmasına yönelik olduğu görülmektedir. Bu bağlamda ülkemizde değerler eğitimine verilen önemle birlikte güncellenen öğretim programlarında ön plana çıkarılarak değerler eğitimi, müfredatların odak noktası olmuştur. 2018 yılında güncellenen ilk ve ortaöğretim programlarında “*adalet, dürüstlük, dostluk, saygı, sevgi, öz denetim, sorumluluk, sabır, yardımseverlik, vatanseverlik*” gibi kök değerler belirlenerek bu değerlerin bütün derslerde işlenmesi, sınıf ortamında uygulamalarla hayata geçirilmesi ve öğrenciler tarafından içselleştirilerek davranışa dönüştürülmesi hedeflenmektedir (MEB, 2018, s. 2-8).

Değerler, öğretilen ve öğrenilebilen olgular oldukları için çeşitli topluluklarda farklı şekillerde ortaya çıkmışlardır. Bireyler, içinde yaşadıkları toplumdaki nasıl davranmaları gerektiğini öğrenirler. Böylece değerler bir eğitim konusu haline gelir. Değerler eğitimiyle sağlıklı bir düşünce ve ruh dünyasına sahip, davranışları ve yaşam biçimleriyle sağlıklı toplumların ortaya çıkması amaçlanmaktadır. Bu sayede birey hem kendi insani özelliklerini mümkün olduğunca yükseltirken hem de yaşadığı topluma katkı sunarak toplumun düzenini ve sürekliliğini sağlamaya katkıda bulunur. Bu amaçla değerleri öğrencilerin planlı bir şekilde kazanmalarını sağlamanın en uygun yolu okullarda öğrencilere yapılacak olan değer öğretimidir. Bunun için son dönemde yapılan çalışmalarla beraber, okullarda gerek kazanımlar gerekse ders kitapları ve ünite açılımları aracılığıyla derslerin öğretim programlarında değerler eğitimi vurgusu oldukça önem kazanmıştır. Bu çalışmada değer ve değerler eğitimi kavramları üzerinde durularak Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programlarında hangi değerlerin öğrencilere aktarılacağı hususu incelenmeye çalışılacaktır.

Çalışmamızın ders kazanımlarıyla ve ünite açılımlarıyla sınırlı olduğunu ders kitaplarındaki konu içerikleri vasıtasıyla veya örtük öğrenme yoluyla her konuda değerler eğitiminin gerçekleşebileceği hususunun tarafımızca değerlendirme dışı tutulduğunu belirtmemiz gerekmektedir. Çalışmamızın temel problemi 2018 sonrası oluşturulan DKAB öğretim programlarında önemi vurgulanan değerler eğitimi konusuna ders kazanımlarında

hangi düzeyde vurgu yapıldığını ortaya koyarak çeşitli öneriler getirmektir. Bu bağlamda araştırmamızın problemi çerçevesinde şu sorulara cevap aranacaktır:

1. DKAB öğretim programları kazanımlarında değerler eğitimine hangi düzeyde vurgu yapılmaktadır?

2. DKAB öğretim programlarında belirtilen kazanımlar değerler eğitimi çerçevesinde yeniden düzenlenebilir mi?

Yukarıdaki soruların cevaplanmasını hedefleyen bu çalışma, nitel bir çalışma olup betimsel bir yaklaşımla doküman incelemesi tekniği kullanılarak çalışmanın temel problemi ile ilgili dökümanlar ve bilimsel çalışmalar incelenerek analiz edilmiştir.

Ülkemizde 1739 sayılı Milli Eğitimin Temel Kanununda belirtildiği gibi¹ değerler eğitimi, devletin görevi olarak görülmüş ve ilk ve ortaöğretim kurumlarında değerler eğitiminin yapılması gerekliliği vurgulanmıştır.² Ülkemizde birçok dersin müfredatında ve kazanımlarında değerler eğitimi ile ilgili çalışmaların yapıldığı da görülmektedir. Bu çalışmalara bir katkı sağlamak adına yaptığımız bu çalışmamızın birinci bölümünde ana bölümümüz olan ikinci bölümde ortaya koyacağımız çıkarımların temellendirmesini oluşturmak için genel bir değerler eğitimi çerçevesi çizmeye çalışılacaktır. Çalışmanın ikinci bölümünde ise birinci bölümdeki çerçeveden hareketle DKAB dersi öğretim programlarındaki kazanımların değerler eğitimi ile ilişkisi tüm sınıf düzeylerinde ortaya konulacaktır.

1. Değer ve Değerler Eğitimi

Son yıllarda değer kavramı, üzerinde birçok araştırma yapılsa da değer kavramsal olarak tam bir açıklığa kavuşturulduğunu söylemek mümkün değildir. Değerler üzerinde özellikle davranış bilimleri ve sosyal psikoloji alanlarında yapılan çalışmalarda, değerlerin, bilişsel süreçleri, bireysel tutum ve davranışları etkileyerek toplumun kültürel yapısını yansıttıkları bulgusuna ulaşılmıştır. Bununla birlikte bireylerin doğrudan ya da dolaylı olarak değerlerin yönlendirmesi altında olduğu belirtilerek, değerlerin bireyin hayatındaki konumu ortaya koyulmaya çalışılır (Özgüven, 1994, s. 349). Bu çerçevede değerleri, bir sosyal grubun ya da toplumun varlığının ve devamlılığının sağlanması amacıyla çoğunluk tarafından benimsenen, ortak duygu, düşünce ve idealleri ortaya koyan, toplumların tamamına genelleştirilmiş temel ahlakî ilke ve inançlar olarak ifade etmek mümkündür (Kızılçelik & Ertem, 1994, s. 99). Değer kavramı literatürde pek çok farklı disiplin tarafından çeşitli şekillerde tanımlanmıştır. Bu durumun kavramın net bir tanımının ortaya konulmasında bazı güçlüklerle yol açtığı söylenebilir (Dilmaç & Ulusoy, 2015, s. 14). Ancak her bilim dalı değer kavramıyla ilgili kendi alanını ilgilendiren boyutlara temas ederek, bu alanları incelemiş ve

¹ "Eğitim sistemi aracılığıyla bütün vatandaşların milli, insani manevi ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren bireyler yetiştirmesi gereklidir." MEB. (1973). Milli Eğitim Temel Kanunu. Resmi Gazete. Tarih: 24/6/1973 Sayı: 14574

² MEB. (1961). İlköğretim ve Eğitim Kanunu Resmi. Gazete. Tarih: 12/1/1961 Sayı: 10705. ; .10.2012). MEB. (2003). Milli Eğitim Bakanlığı İlköğretim Kurumları Yönetmeliği. Resmi Gazete, 21/7/2012-28360; MEB. (2009). Milli Eğitim Bakanlığı Ortaöğretim Kurumları Yönetmeliği. Resmi Gazete. Tarih: 31/7/2009 sayı: 27305.

tanımlamalarını ona göre geliştirmişlerdir. Bu nedenle de tüm alanların üzerinde uzlaştığı ortak bir değer tanımı oluşmamıştır (Güngör, 2000, s. 18). Bunun yanında değer tanımları üzerinde uzlaşma olmaması, araştırmacılar arasında herhangi bir menfi değerlendirmeye neden olmamıştır. Çünkü kavramın soyut ve birçok alanla ilintili olması sebebiyle tanımların çeşitliliği, araştırmacıları tek bir tanım üzerinde fikir birliği oluşturma çabasına itmemiştir.

1.1. Değerlerin Sınıflandırılması

Değer alanında öne çıkan sınıflandırmaları incelediğimizde öncelikli olarak 1928'de Alman Psikolog Eduard Spranger'in değerleri estetik değerler, teorik (bilimsel) değerler, ekonomik değerler, sosyal ve dini değerler olmak üzere altı grupta sınıflandırdığını söyleyebiliriz (Ünal, 1981, 20-21). Bunun yanında Rokeach, değerleri toplumsal çerçevede tutum ve davranışlarla ilişkilendirmektedir. Önemli ölçüde bir değer dökümü ortaya koyan Rokeach, değerlerin bir inanca, tutumun ise bir inançlar manzumesine dayandığını belirtir. Bireyin değer sayısının onun biyolojik ve sosyal olarak birlikte ortaya çıkardıklarıyla ve ihtiyaçlarıyla eşit ya da sınırlı olduğunu söyler (İşcan, 2007). Rokeach, değerleri "amaç-gaye (terminal) değerler" ve "araç-vasıta (instrumental) değerler" olarak ayırmaktadır (Rokeach, 1973, s. 28). Amaç değerlere ulaşmak için bireylerin ortaya koyması gereken değerler, araç değerler olarak sunulmuştur. Rokeach'ın amaç ve araç değer gruplarında on sekizer değer bulunmaktadır. Rokeach'a göre değerler eğer değişmeyip aynı kalsaydı, bireysel ve sosyal değişimin olması düşünülemezdi. Aynı şekilde tersi durumda da yani değerlerin tamamen değiştiği bir durumda ise toplumun ve bireyin sürekliliği imkânsız hâle gelirdi (Yapıcı & Zengin, 2003). Ülkemizde de değerlerin sınıflandırması hususunda önemli çalışmalar bulunmaktadır. Bunlardan ilki Güngör (2000, s. 85) tarafından Spranger'in sınıflandırmasına ahlaki değerlerin eklenmesiyle oluşturulan sınıflamadır. Ayrıca Ülken (2001, s. 360), değerler sınıflandırmasında değerleri öz karakterine göre üçe ayırmıştır: "İçkin değerler", "aşkın değerler" ve "normatif değerler". Bu sınıflamaların yanında son dönemde araştırmacılar tarafından birçok yeni sınıflandırma yapılmıştır.

Bu önemli tasniflerin yanı sıra Shalom H. Schwartz'ın değer sınıflamasının diğerlerine göre değerler eğitiminde daha fazla kullanıldığı görülmektedir. Bu nedenle çalışmamızda da Schwartz'ın değer sınıflaması esas alınmıştır. Schwartz, değerleri içeriklerine ve yapılarına göre insanda doğuştan var olduğu kabullenilen temel ihtiyaçlar, sosyal etkileşimli ihtiyaçlar ve toplumun ayakta kalmasını sağlayan kurumsal ihtiyaçlar olarak üç gruba ayırır (Bilsky & Schwartz, 1994, 164-167; Schwartz, 1994, s. 31). Değerlerin evrensel olduğu düşüncesinden yola çıkan Schwartz, yaklaşık 70 farklı ülkede geçerli, dairesel şekilde sıralanan güç, başarı, hazcılık, uyarılım, öz yönelim, iyilikseverlik, geleneksellik, uyma, evrensellik ve güvenlik olmak üzere 10 temel değer belirlemiştir (Yapıcı & Yürük, 2015, s. 4). Yapıcı, Kutlu ve Bilican (2012, s. 131), bu 10 değeri Türk örnekleminde yeniden inceleyerek, araştırmalarında dini değerleri ayırtmışlar ve 11'e çıkarmışlardır. Schwartz'ın yaptığı sınıflandırmada Rokeach'ın 36 maddeden oluşan değer listesi geliştirilerek 10 temel değer tipi oluşturulmuş ve bunlarla

ilintili olarak da 56-57 maddelik alt değer grupları meydana getirilmiştir (Kuşdil & Kağıtçıbaşı, 2000, 60-61).

Tablo 1: Schwartz'ın değer sınıflaması

Değer tipleri	Tanım ve Amaç	İçerdikleri Alt Değerler
Güç (power)	Toplumsal konum, insanlar ve kaynaklar üzerinde denetleme gücü	1. Sosyal güç sahibi olmak, 2. Otorite sahibi olmak, 3. Zengin olmak, 4. Toplumdaki görünümünü koruyabilme (insanlar tarafından benimsenme)
Başarı (achievement)	Toplumsal standartları temel alan kişisel başarı yönelimi	5. Başarılı olmak, 6. Yetkin olmak, 7. Hırslı olmak, 8. Sözü geçen biri olmak, 9. Zeki olmak
Hazcılık (hedonism)	Bireysel zevk ve haza yönelim	10. Zevk, 11. Hayattan tat almak
Uyarılım (stimulation)	Heyecan, hayata meydan okuma ve yenilik arayışı	12. Cesur olmak, 13. Değişken bir hayat yaşamak, 14. Heyecanlı bir yaşantı sahibi olmak
Özyönelim (self-direction)	Bağımsız düşünme ve eylem tercihi, keşif ve inceleme	15. Yaratıcı olma, 16. Merak duyabilme, 17. Özgün olmak, 18. Özgür olmak, 19. Kendi amaçlarını seçebilme, 20. Bağımsız olma, 21. Kendine saygısı olmak
Evrenselcilik (universalizm)	Anlayışlı, takdir edici ve hoşgörülü olma, tüm insanların ve doğanın iyiliğini gözetlemek	22. Açık fikirli olmak, 23. Erdemli olmak, 24. Toplumsal adalet, 25. Eşitlik, 26. Barış içinde bir dünya istemek, 27. Güzelliklerle dolu bir dünya istemek, 28. Doğayla bütünlük içinde olma, 29. Çevreyi koruma, 30. İç uyum
İyilikseverlik (benevolence)	Kişisel olarak yakın olduğumuz kişilerin iyiliğini gözetme, geliştirme ve koruma	31. Yardımsever olmak, 32. Dürüst olmak, 33. Bağışlayıcı olmak, 34. Sadık olmak, 35. Sorumluluk sahibi olmak, 36. Gerçek arkadaşlık, 37. Olgun sevgi, 38. Manevi bir hayat, 39. Anlamlı bir hayat
Gelenekselcilik (tradition)	Dinin veya geleneksel kültürün bir takım bir takım adet ve fikirlerini kabul etme, bunlara bağlanma ve saygı duyma	40. Alçakgönüllü olmak, 41. Dindar olmak, 42. Hayatın verdiklerini kabullenmek, 43. Geleneklere saygılı olmak, 44. İlimli bir hayat (dünyevi işlerden el ayak çekmek-züht), 45. Mahremiyet
Uyma (comformity)	Toplumsal beklentileri ve normları ihlal etme, başkalarına zarar verebilecek dürtü ve eylemlerin sınırlandırılması	46. Kibarlık, 47. İtaatkar olma, 48. Anne babaya ve yaşlı kimselere değer verme, 49. Kendini denetleyebilme
Güvenlik (security)	Toplumun, ilişkilerin ve bireyin kendisinin güvenliği, huzuru ve istikrarı	50. Ulusal güvenlik, 51. Toplumsal düzenin sürdürülmesini istemek, 52. Temiz olmak, 53. Aile güvenliği, 54. İyiliğe karşılık vermek, 55. Bağlılık duygusu, 56. Sağlıklı olmak

Kaynak: (Kuşdil & Kağıtçıbaşı, 2000, 60-61; Akbaş, 2004, s. 34).

Değerlerin anlaşılması ve aktarılması hususunda çok önemli bir yere sahip olan sınıflandırma konusunda gerek yurt dışında gerekse ülkemizde yukarıda bahsedilenlerin dışında birçok farklı sınıflandırmanın da yapıldığı söylenebilir. Ayrıca sosyo-kültürel şartlar ve toplumsal değişmelerle birlikte bu değer sınıflandırmalarının da değişmesi-gelişmesi olağandır.

1.2. Din, Değerler ve Değerler Eğitiminin Gerçekleştiği Alanlar

Din ile değerler arasında sıkı bir ilişki bulunmaktadır. Değer teorilerinin önemli bir kısmını, din ve değer konularının iç içe geçmiş kısımları oluşturmaktadır. Dinlerin mensupları üzerindeki en önemli etkileme araçlarından biri, mensuplarına yüksek ahlaki değerleri önermesidir. Sosyal çevrede de din ve değer önemli bir yer teşkil eder. Dinler, toplum, değerler ve bireyler arası ilişkilerde bir bütünlük ve uyum sağlama noktasında önemli görevler ifâ etmektedir. Getirdikleri düzen sayesinde inananlarını değer kavramına yakınlaştıran dinler, özellikle de değerlerin uygulanma noktasında getirdikleri yaptırımlarla en önemli kurumlardan biri olmuşlardır. İnsanın belirli durumlarda nasıl davranması gerektiğini belirleyen ve bireyleri bu konuda yönlendiren değerler, aynı zamanda bir değerler sistemini de meydana getirmektedir (Mehmedoğlu, 2006, s. 252). Bu değerler sisteminin arka planını ise din oluşturmaktadır. Her ne kadar farklı kaynaklara dayanıyor olsalar da değerlerin oluşmasındaki en önemli kaynak dindir. Dolayısı ile din ve değer birbirleriyle alakalı iki önemli kavramdır (Dam, 2016, s. 67).

Dinler, gerek teklif ettikleri inançlarla gerekse bireylerden talep ettiği ahlaki tutum ve davranışlarla insanları kendi belirlediği modele göre yetiştirmek ister. Dinin bireysel ve toplumsal hayata yön veren önemli öğütlere sahip olmasından dolayı değer sağlayıcılığı da yüksektir. Bireyler, dini özümserken dinin getirdiği değerleri de özümser, dinin değer verdiğini değerli kabul edip, değerli görmediğinden ise uzaklaşırlar. Bireyin belirli bir inanca sahip olmasının belirli değerlere de sahip olduğu anlamına geldiği söylenebilir. Bu da toplumda yaşanan inançlar ile eğitimle sunulan değerler arasında ortaklıklar olmasını kaçınılmaz kılmaktadır (Kaymakcan & Meydan, 2011, 27-51).

Değerlerin dayandığı iki temel kaynak vardır. Bunlardan biri toplum diğeri ise dindir. Din, bireylere varoluş içinde kendini ortaya koymaya imkân sağlayan başvuru çerçeveleri ortaya çıkarır. Bu açıdan din, gerçekliği yorumlayarak önemli bir işlevi yerine getirir. Bununla birlikte insan hayatına da rehberlik eder (Hökelekli, 1993, s. 116). Dinler bu işlevleriyle, belirli değerlerin kazandırılmasında da rol oynarlar. Dinin değerleri, inançları, duyguları, ahlaki kodları ve toplumu bir arada tutma özelliği de bulunmaktadır (Mehmedoğlu, 2006, s. 258).

Değerler eğitiminin gerçekleştiği alanlara baktığımızda karşımıza ilk başta aile ve okul çıkmaktadır. Aile eğitimin başlangıç yeri olarak kabul edilir. Bireylere temel değerler öncelikli olarak aile tarafından aktarılır. Birey, dini ve ahlaki tutum ve davranışlarını öncelikli olarak ailesinin aktardığı değerler vasıtasıyla edinir (Aydın, 2005). Aile çocuklar için hem ilk öğretmen hem de ilk ahlak eğitiminin verildiği yerdir. Çocuk dünyaya geldiğinde öncelikle aile

ile karşılaşır. Birçok deneyimini ilk olarak aile ile gerçekleştiren çocuk, öğrenimlerinin temelini de ailede alır. Değerler eğitimi en etkin olarak ailede verilir. Aile bireyleri arasındaki samimi iletişim, çocukların maddi gereksinimlerinin yanında psikolojik ve manevi ihtiyaçların da tatmini açısından oldukça önemlidir (Hökelekli, 2011, s. 289). Doğumla başlayan öğrenme süreci bebeklik ve ilk çocukluk dönemlerindeki gözlemlerin ardından çocuklukta artık model alma şeklinde devam eder. Bu model alma döneminde ailenin önemi daha da ortaya çıkmakta çocuğa verilecek ahlak eğitiminin temelleri de bu çağda atılmaktadır. Buradan hareketle değer eğitiminin de başlangıcının aile olduğunu söyleyebiliriz. Çünkü çocuk için manevi bir bağ da kurmuş olduğu bu çevre ve buradan edindiği değerler kendisi için daha kabul edilebilir ve uygulanabilir gözükebilir.

Değerler eğitiminde ailenin önemi yadsınamaz bir gerçekliktir. Ancak günümüzde ailenin değer eğitimi tek başına gerçekleştirmesi neredeyse imkânsızdır. Bu sıkıntının giderilmesi için ön plana çıkan en önemli kurum okuldur. Bunu gerçekleştirmek için de okullaşmanın en erken düzeye indirilmesi gerekmektedir. Anaokulunda, ilk ve ortaokullarda bilişsel alanlarda olduğu kadar duyuşsal alanlarda da davranışlar edindirilmelidir (Akbaş, 2004, s. 80). Sosyalleşme sürecinde önce ailede sonra arkadaşlık ve komşuluk ilişkileri içinde başlayan değer yargıları aktarma süreci okulda da yoğunlaşarak devam eder (Yapıcı & Zengin, 2003, s. 185). Okulda değerler eğitimi verilirken amaçlanan hedeflerin başında sağlıklı ve düzgün bir kişilik oluşturmak ve öğrencinin iyi bir vatandaş olmasına katkı sunacak bilgi, beceri ve değerlerle donatıp kendi ahlak anlayışı hedeflerine uygun olarak yetiştirmek gelmektedir (Aydın, 2010, s. 18). Ayrıca okullarda öğrencilere verilen değer eğitimi sayesinde öğrenim çağındaki bireylerde müspet yönde ahlakî ve insani niteliklerin ortaya çıkması kaçınılmazdır. Okulda verilen değerler eğitimi ile öğrencilerin bireysel ve toplumsal ahlak kurallarına uygun davranarak insanlığa faydalı bireyler olmaları amaçlanır (Hökelekli, 2010, s. 8).

Öğrenciler ailelerinden aldıkları ve okulda öğrendikleri değer yargılarını karşılaştırarak kendi değer sistemlerini oluştururlar (Balcı, 2014, s. 11). Okul bu hususta sistemli çalıştığı için daha baskın olabilmektedir. Hatta bazı değerlerin edindirilmesinde aileler de okullarda çocukların öğrendiği bazı konulardan etkilenecek ve okulda verilen değerler eğitiminden kısmen de olsa faydalanmaktadırlar (Aydın & Gürler, 2014, s. 49). Bunlarla birlikte okulda hoşgörü kültürü oluşturarak öğrencilerin kendi değer sistemlerini özgürce seçmeleri değer eğitimi açısından en uygun olan yaklaşımlardandır (Kızılabdullah & Yürük, 2008, s. 120, Yürük, 2015).

Okulların bireylerin olumlu davranışları kazanmasında, geliştirmesinde ve bu davranışların devamlılığının sağlanmasında da önemli görevleri vardır. Bu görevlerin en iyi şekilde yerine getirilmesi için öncelikle öğretmenlerin eğitimin, ahlakî ve değer boyutlarını anlayıp içselleştirmiş olması ve bunları öğrencilerin öğrenmelerini sağlayabilecek yeterlilikte olması gerekmektedir (Hökelekli, 2011, s. 293). Okulda değerlerin öğretimi için dinamik bir yaklaşıma gereksinim duyulmaktadır. Bunun için okulda değer öğretiminde uygulanacak

stratejilerin belirlenmesinde öğretmen ve veliler birlikte hareket etmelidirler. Günümüzde değerler eğitiminin gerçekleştiği alanlardan olan sosyal ağlar ve medyanın doğru kullanımı ailede ve okuldaki değer öğretimi kadar ön plana çıkmaktadır (Doğan,2020, s.96)

2. Değer Öğretiminin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programlarındaki

Yeri

Değer kavramı özellikle son yıllarda eğitim sahasında çokça üzerinde durulan bir kavram haline gelmiştir. Eğitimin tek boyutlu olmadığına farkına varılması eğitim-öğretim faaliyetlerinin yanında değer aktarımı ile öğrencilerin ahlaki gelişiminin aynı anda sürdürülmesi gerektiği düşüncesi bu durumun sebepleri arasındadır. Bu şekilde değerler eğitimine verilen önemin artmasıyla da öğretilmesine yönelik konular son yıllarda öğretim programlarına daha fazla girmeye başlamış ve derslerde değer aktarımı yapılmaya başlanmıştır (Düzenli, 2017). Bu bölümde Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi öğretim programlarını inceleyerek değerler eğitimi açısından ortaya koyulan çabaların ne düzeyde alan içerisinde karşılığını bulduğu tespit edilmeye çalışılacaktır. Bu inceleme, genel bir öğretim programı incelemesinden ziyade Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi öğretim programlarında bulunan kazanımlardan hareketle DKAB alanında hangi değerlerin nasıl aktarılacağına dair sınıf bazlı örnekleri içerecektir.

2018 yılında yenilenecek 2018-2019 eğitim-öğretim yılından itibaren uygulanmaya devam başlanan Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi (4-8. Sınıflar) Öğretim Programının “Değerlerimiz” başlığı altında verilen bölümünde eğitim sisteminin sadece bilgi aktarımından ziyade bireylerin ahlaki kararlar alma ve bunları davranışlarında sergileme amacının da olması gerekliliğinden bahsedilmektedir. Eğitim sistemi değerleri kazandırma çerçevesinde işlevini, öğretim programlarını da kapsayan eğitim programlarıyla yerine getirir. Ayrıca Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi öğretim programında değerler ayrı bir program ya da öğrenme alanı veya ünite, konu olarak görülmemiş, bütün eğitim sürecinin temel amacı olan değerler programlarının tamamına yayılmıştır. Öğretim programlarında yer alan “kök değerler”; adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik olarak belirlenmiş ve alt değerlerle birlikte verilmeye özen gösterilmiştir.

2.1. 4. Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kazanımlarında Vurgulanan Değer

Tipleri

4. sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi öğretim programı incelendiğinde 5 ünite içerisinde verilen 19 kazanımdan oluşmaktadır. Programda bu kazanımların toplam 72 ders saatinde öğrencilerin aşağıda tablo şeklinde verilen değerleri kazanması öngörülmektedir.

4. Sınıf				
Ünite adı	Kazanım	Değer tipi	Alt değer	Ders saati

<i>Günlük Hayattaki Dini İfadeler</i>	-	-	-	0
<i>İslam'ı Tanıyalım</i>	-	-	-	0
<i>Güzel Ahlak</i>	4.3.1. Bireyin güzel ahlaklı olmasında dinin rolünü fark eder. 4.3.2. İnsani ilişkilerin gelişmesinde sevgi ve saygının önemini ve gerekliliğini savunur.	Gelenekselcilik, iyilikseverlik, uyma	Alçakgönüllü olmak, kibarlık, yardımsever olmak, gerçek arkadaşlık	8
<i>Hız. Muhammed'i Tanıyalım</i>	4.4.3. Hız. Muhammed'in (s.a.v.) doğumu, çocukluk ve gençlik yıllarını özetler. 4.4.4. Hız. Muhammed'in (s.a.v.) çocukluk ve gençlik yıllarındaki davranışlarını kendi hayatı ile ilişkilendirir.	Gelenekselcilik, uyma	Dindar olmak, ılımlı bir hayat, kibarlık, anne babaya ve yaşlı kimselere değer verme	6
<i>Din ve Temizlik</i>	4.5.2. Temiz ve düzenli olmaya özen gösterir.	Güvenlik	Temiz olmak	6

4. sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi kazanımlarını incelediğimizde toplam 5 ünitenin 3 tanesinde kazanımlardan hareketle değerler eğitimi ile ilgili çalışma yapılabileceği görülmektedir. Toplam 19 kazanım ve 72 ders saati içerisinde değerler eğitimi ile ilgili bir değerlendirme yaptığımızda, 19 kazanımdan 5 kazanımın doğrudan değerler eğitimi ile alakalı olduğunu, bunların da toplamda 20 ders saatinde öğrencilere kazandırılabilmesi ön görülmektedir. Oran olarak baktığımızda toplam ders saatinin %28'ine yakın bir kısmında doğrudan değer öğretiminin yapılabileceği görülmektedir. Ayrıca kazanımlardaki dağılımına baktığımızda %27'lik bir oran karşımıza çıkmaktadır. Bu veriler, güncellenen öğretim programlarının amaçlarında belirtilen hususlara uygun olarak 4. sınıflar açısından değerler eğitimi daha fazla yer verildiğini göstermektedir. Bununla birlikte, bizim çalışmamızın esas konusu olan programlardaki kazanımların değerler eğitimi açısından incelenip hangi değer tiplerine ne ölçüde yer verildiğine baktığımızda şu şekilde sonuçlar ortaya çıkmaktadır. Çalışmamızda yararlandığımız Schwartz'ın değer tasnifinde bulunan 10 değer tipi üzerinden kazanımlara baktığımızda dört değer tipi (gelenekselcilik, iyilikseverlik, uyma, güvenlik) üzerinden değer aktarımı yapıldığı görülmektedir. Bu değer tiplerinden hareketle Schwartz'ın belirlediği 56 alt değerden sadece 7 tanesinin aktarılabilmesi görülmektedir. Ünite açılımlarına bakıldığında ise; "4.1.1. Dinî ifadeleri, günlük konuşmalarda doğru ve yerinde kullanır. 4.1.3. Dilek ve dualarda kullanılan dinî ifadeler örnekler verir. 4.2.1. İslam'ın inanç esaslarını sıralar. 4.2.2. İslam'ın şartlarını söyler." gibi kazanımların içerisinde de değerler eğitimi yer verilebileceği görülmektedir. Genel olarak 4. sınıf DKAB öğretim programını incelediğimizde, değerler eğitimi yer verilme oranının yüksek olduğunu, buna karşılık verilen alt değerlerin belirli bir alanda kısıtlı kaldığını, ünite açılımlarıyla daha fazla değer tipi ve alt değerlerin öğrenciler tarafından kazanılmasının sağlanabileceği söylenebilir.

2.2. 5. Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kazanımlarında Vurgulanan Değer**Tipleri**

5. sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi 5 ünite de içerisinde verilen 29 kazanımdan oluşmaktadır. Programda tüm kazanımların aktarımı için toplam 72 ders saati belirlenmiştir. Aşağıda tablo şeklinde ortaya koyduğumuz kazanımların değerler eğitimi açısından önem arz ettiği belirtilebilir:

5. Sınıf				
Ünite adı	Kazanım	Değer tipi	Alt değer	Ders saati
<i>Allah İnancı</i>	5.1.5. Allah'a (c.c.) imanın, insan davranışlarına etkisini fark eder. 5.1.6. Duanın anlamını ve önemini örneklerle açıklar.	Gelenekselcilik	Dindar olmak, hayatın verdiklerini kabullenmek	4
<i>Ramazan ve Oruç</i>	5.2.3. Kültürümüzde Ramazan ve oruçla ilgili gelenekleri tanıır.	Gelenekselcilik, iyilikseverlik	Dindar olmak, yardımsever olmak	2
<i>Adap ve Nezaket</i>	5.3.1. Toplumsal hayatta nezaket kurallarına uygun davranışlar sergilemeye özen gösterir. 5.3.2. Selamlaşma adabına riayet eder. 5.3.3. İletişim ve konuşma adabına uygun davranır. 5.3.4. Sofra adabına riayet eder. 5.3.5. Hz. Lokman'ın (a.s.) öğütlerini hayatına yansıtmaya özen gösterir.	Gelenekselcilik, iyilikseverlik, uyma	Alçakgönüllü olmak, kibarlık, yardımsever olmak, gerçek arkadaşlık, kibarlık, anne babaya ve yaşlı kimselere değer verme	10
<i>Hz. Muhammed ve Aile Hayatı</i>	5.4.2. Hz. Muhammed'in (s.a.v.) aile içi iletişimine örnekler verir. 5.4.3. Hz. Muhammed'in (s.a.v.) aile fertlerinin güzel davranışlarını değerlendirir. 5.4.4. Hz. Hasan (r.a.) ve Hz. Hüseyin'in (r.a.) ahlaki erdemlerini kendisine örnek alır.	Gelenekselcilik, uyma	Dindar olmak, ılımlı bir hayat, kibarlık, anne babaya ve yaşlı kimselere değer verme	6
<i>Çevremizde Dinin İzleri</i>	5.5.1. Mimarimizde yer alan dinî motifleri inceler. 5.5.2. Musikimizde dinin izlerine örnekler verir. 5.5.3. Edebiyatımızdan dinin izlerine örnekler bulur. 5.5.4. Örf ve âdetlerimizde yer alan dinî unsurları fark eder.	Evrenselcilik	Güzelliklerle dolu bir dünya istemek, doğayla bütünlük içinde olma,	12

5. sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi kazanımlarını incelediğimizde 5 ünitenin tamamında değerler eğitimi açısından kullanılabilir veri bulunduğu görülmektedir. Toplamda 29 kazanımın 72 ders saati içerisinde verilmesi planlanan programda 29 kazanımdan 14

tanisinin doğrudan değerler eğitiminde kullanılabilirken 72 ders saati içerisinde bu ortalama 34 ders saatine denk gelmektedir. Oran olarak baktığımızda kazanım dağılımının %48'inde değerler eğitimine doğrudan yer verilebileceği görülmektedir. Ayrıca ders saati açısından bakarsak toplam ders saatinin %47'lik kısmında değerler eğitimine doğrudan yer verilebileceği görülmektedir. Bu oranlar değerler eğitimine 5. sınıf DKAB dersi kazanımlarında önemli ölçüde yer verildiğini göstermektedir. Bununla birlikte, Schwartz'ın değer tasnifi üzerinden 5. sınıf kazanımlarına baktığımızda 10 değer tipi içerisinde dört tanesine (gelenekselcilik, iyilikseverlik, uyma, evrenselcilik) yer verildiği görülmektedir. Ayrıca değer tipleri üzerinden kazanımları incelediğimizde toplam 56 alt değerden 10 tanesinin kazanımlardan hareketle öğrencilere kazandırılabilirliği söylenebilir. 5. sınıf DKAB dersi kazanımlarını genel olarak değerlendirdiğimizde her ne kadar değerler eğitime niceliksel olarak önemli ölçüde yer verildiği görülse de bu durumun değer tiplerine dengeli bir biçimde yansımadağı görülmektedir. Ünite açılımlarından hareketle daha geniş bir inceleme yaptığımızda ise "5.1.1. Evrendeki mükemmel düzen ile Allah'ın (c.c.) varlığı ve birliği arasında ilişki kurar. 5.2.1. Ramazan ayı ve orucun önemini fark eder." gibi bazı kazanımların da değerler eğitiminde kullanılabilirliği söylenebilir.

2.3. 6. Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kazanımlarında Vurgulanan Değer

Tipleri

6. sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi, 5 ünite içerisinde verilen 24 kazanımdan oluşmaktadır. Programda tüm kazanımların aktarımı için toplam 72 ders saati belirlenmiştir. Bu kazanımlardan aşağıda tablo şeklinde ortaya koyduğumuz değerler eğitimi açısından önem arz etmektedir:

6. Sınıf				
Ünite adı	Kazanım	Değer tipi	Alt değer	Ders saati
<i>Peygamber ve İlahi Kitap İnancı</i>	6.1.3. Peygamberlerde insanlar için güzel örnekler olduğunu fark eder.	Gelenekselcilik	Dindar olmak,	4
<i>Namaz</i>	-	-	-	0
<i>Zararlı Alışkanlıklar</i>	6.3.2. Zararlı alışkanlıkların başlama sebeplerini sorgular. 6.3.3. Zararlı alışkanlıklardan korunma yollarını tartışır. 6.3.4. Zararlı alışkanlıklardan kaçınmaya istekli olur.	Uyma, güvenlik	Sağlıklı olmak, kendini denetleyebilme	8
<i>Hız. Muhammed'in Hayatı</i>	-	-	-	0
<i>Temel Değerlerimiz</i>	6.5.1. Toplumumuzu birleştiren temel değerleri	Evrenselcilik,	Güzelliklerle dolu bir dünya	12

	fark eder. 6.5.2. Dini bayramların ve önemli gün ve gecelerin toplumsal bütünleşmeye olan katkısını yorumlar.	gelenekselcilik	istemek, dindar olmak, geleneklere saygılı olmak	
--	---	-----------------	--	--

6. sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi kazanımlarına baktığımızda 5 üniteye verilen toplam 24 kazanımın 6 tanesinin doğrudan değerler eğitimi ile ilişkilendirilebileceğini görmekteyiz. Ders saati açısından baktığımızda toplam 72 ders saatinin 24 saatinde değerler eğitime yer verildiği görülmektedir. 5 ünitenin ikisinde değerler eğitime kazanımlardan hareketle doğrudan yer verilemeyeceğini ancak “6.2.3. *Namazın kılınışına örnekler verir. (Camilerin toplumsal fonksiyonuna ve cemaatle namazın önemine de kısaca değinilir.)*” ve “6.4.3. *Hz. Muhammed’in (s.a.v.) davetinin Medine Dönemini değerlendirir. (Hz. Muhammed’in (s.a.v.) vefatına, vefatın sahabe üzerinde bıraktığı tesire yer verilir. Diğer din mensupları ile ilişkiler konusunda Medine’deki Yahudilere, Necran Hıristiyanlarına, İslam’a davet mektuplarına ve bazı bölgelere gönderilen elçilere yer verilir.)*” gibi bazı kazanımlardan hareketle kazanım açıklamalarında belirtilen hususlar doğrultusunda değer anlatımı bu ünitelerde de yapılabilir. Oran olarak baktığımızda kazanımlar açısından toplamda %25, ders saati açısından bakıldığında %33’lük bir oran karşımıza çıkmaktadır. Üniteleri tek tek incelediğimizde bu oranın ünitelere dengeli bir şekilde dağılmadığını özellikle “Zararlı Alışkanlıklar” ve “Temel Değerlerimiz” ünitelerinin kazanımlarının değerler eğitimi ile daha ilgili olduğu görülmektedir. Schwartz’ın değer tasnifi üzerinden konuya baktığımızda ise, 10 değer tipi içerisinde 4 tanesinin (evrenselcilik, gelenekselcilik, uyma, güvenlik) bu üniteye değer öğretiminde kullanılabileceği söylenebilir. Bu değer tipleri içerisinde bulunan toplam 56 alt değerden ise 6 tanesinin kazanımlardan hareketle öğrencilere doğrudan öğretilabileceği görülmektedir. 6. sınıf DKAB dersi kazanımlarını genel olarak değerlendirdiğimizde değerler eğitiminin, değer kavramının ve değerlerin ne kadar önemli olduğunu 5. ünitenin sadece değerlere ayrılmasından anlayabiliriz. Bu üniteye toplumumuzu birleştiren temel değerlerden “vatan ve millet sevgisi, bayrağımız ve milli marşımız, şehitlerimiz ve gazilerimiz” gibi ulusal değerlerimizin yanında “cuma günü, ramazan ve Kurban Bayramı” gibi dini değerlerimize yönelik konuların vurgulanması, milli ve manevi anlamda yoğun bir değer öğretimine yer verildiği şeklinde değerlendirilebilir. Bununla birlikte 2. ünite olan “Namaz” ünitesi ile 4. ünite olan “Hz. Muhammed’in Hayatı” ünitelerinin kazanımlarında değerler eğitime yönelik doğrudan bir içeriğe yer verilmemesi eksiklik olarak görülebilir.

2.4. 7. Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kazanımlarında Vurgulanan Değer

Tipleri

7. sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi 5 ünite ve 25 kazanımdan oluşmaktadır. Programda tüm kazanımların aktarımı için toplam 72 ders saati belirlenmiştir. Değerler eğitimi açısından öne çıkan kazanımları tablo şeklinde şu şekilde sıralayabiliriz:

7. Sınıf				
Ünite adı	Kazanım	Değer tipi	Alt değer	Ders saati
<i>Melek ve Ahiret İnancı</i>	-	-	-	0
<i>Hac ve Kurban</i>	7.2.4.Kurban ibadetini İslam'ın yardımlaşma ve dayanışmaya verdiği önem açısından değerlendirir.	Gelenekselcilik, iyilikseverlik	Dindar olmak, yardımsever olmak	2
<i>Ahlaki Davranışlar</i>	7.3.1.Güzel ahlaki tutum ve davranışları örneklerle açıklar. 7.3.2. Örnek tutum ve davranışların, birey ve toplumların ahlaki gelişimine olan katkısını değerlendirir. 7.3.3. Tutum ve davranışlarında ölçülü olmaya özen gösterir.	Evrenselcilik, iyilikseverlik	Erdemli olmak, iç uyum, bağışlayıcı olmak, barış içinde bir dünya istemek,	8
<i>Allah'ın Kulu ve Elçisi: Hz. Muhammed</i>	-	-	-	0
<i>İslam Düşüncesinde Yorumlar</i>	7.5.1. Dinin farklı yorum biçimleri olabileceğinin farkına varır.	Evrenselcilik, gelenekselcilik	Güzelliklerle dolu bir dünya istemek, dindar olmak, geleneklere saygılı olmak	2

7. sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi kazanımlarını incelediğimizde 5 ünitenin 3 tanesinde doğrudan değerler eğitimi ile ilgili kazanımlar bulunduğu görülmektedir. Kazanımlar açısından konuyu incelediğimizde toplam 25 kazanımdan 5 tanesinin doğrudan değerler eğitimi ile ilgili olduğu söylenebilir. Ders saati açısından konuyu ele aldığımızda ise toplam ders saatinin (72) 12'sinin değerler eğitimine yönelik olduğu görülmektedir. Bu verilere oransal olarak baktığımızda kazanımlarda değerler eğitiminin kullanım oranı %25 iken bunun ders saatine oranı %17 civarındadır. Bununla birlikte ünite açıklamalarıyla konuya baktığımızda "7.1.2. Melekleri özellikleri ve görevlerine göre sınıflandırır." kazanımının açıklama kısmında bulunan "İslam dininde melek inancının önemine; meleklerin, güzel ahlaklı insanlar için daima hayırlı olan şeyleri istediklerine ve onlara dua ettiklerine değinilir; melek inancının, davranışları güzelleştirmedeki rolüne vurgu yapılır." ifadesinden hareketle bu ünite de değerler eğitimi yer verilebileceğini söyleyebiliriz. Schwartz'ın değer tasnifi üzerinden konuya baktığımızda, 10 değer tipinden 3 tanesinin (gelenekselcilik, evrenselcilik, iyilikseverlik) kazanımlarla uyumlu olduğu görülmektedir. 56 alt değerden ise sadece 9 tanesinin kazanımlardan hareketle öğrencilere aktarılacağı belirtilmelidir. 7. sınıf ünitelerini genel olarak değerlendirdiğimizde öğretim programında değerlerin kullanımına yönelik belirtilen temel hususlara uygun bir

şekilde “ahlaki davranışlar” adı altında bir ünite oluşturulduğu görülmektedir. Bu ünitenin kazanım açıklamalarında bulunan “... *“adalet”, “dostluk”, “dürüstlük”, “öz denetim”, “sabır”, “saygı”, “sevgi”, “sorumluluk”, “vatanseverlik” ve “yardımseverlik” değerleri, ilişkili oldukları tutum ve davranışlarla birlikte ele alınır.*” ifadesi bu ünitenin değerler eğitimi ile bağlantısını ortaya koymaktadır. Bununla birlikte diğer üniteler incelendiğinde değerler eğitimi ile ilgili hususların kazanımlara yeterince yansımadağı da göz çarpan bir husustur. Özellikle 5. ünite olan “İslam Düşüncesinde Yorumlar” ünitesi değer öğretimi açısından çok önemli bir altyapıya sahipken bu durumun kazanımlara tam anlamıyla yansımadağı görülmektedir. Ünite konularının bilgi boyutunda ele alındığı değer öğretimi açısından konulara yaklaşılmadağı söylenebilir.

2.4. 8. Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kazanımlarında Vurgulanan Değer

Tipleri

8. sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi 5 ünite ve 28 kazanımdan oluşmaktadır. Programda tüm kazanımların aktarımı için toplam 72 ders saati belirlenmiştir. Değerler eğitimi açısından öne çıkan kazanımları tablo şeklinde şu şekilde sıralayabiliriz:

8. Sınıf				
Ünite adı	Kazanım	Değer tipi	Alt değer	Ders saati
<i>Kader İnancı</i>	8.1.4. Toplumda kader ve kaza ile ilgili yaygın olan yanlış anlayışları sorgular.	Evrenselcilik	Açık fikirli olmak	2
<i>Zekât ve Sadaka</i>	8.2.1. İslam'ın paylaşma ve yardımlaşmaya verdiği önemi ayet ve hadisler ışığında yorumlar. 8.2.3. Zekât, infak ve sadakanın bireysel ve toplumsal önemini fark eder.	Gelenekselcilik, iyilikseverlik	Dindar olmak, yardımsever olmak	6
<i>Din ve Hayat</i>	8.3.2. İslam dininin can, nesil, akıl, mal ve din emniyetiyle ilgili ortaya koyduğu ilke ve hedefleri analiz eder.	Evrenselcilik, iyilikseverlik	Erdemli olmak, iç uyum, bağışlayıcı olmak, barış içinde bir dünya istemek,	4
<i>Hız. Muhammed'in Örneklığı</i>	8.4.1. Hız. Muhammed'in (s.a.v.) doğruluğı ve güvenilir kişiliğı ile peygamberlerin özellikleri arasında ilişki kurar. 8.4.2. Hız. Muhammed'in (s.a.v.) merhametli ve affedici oluşunu davranışlarında yansıtmaya özen gösterir. 8.4.3. Hız. Muhammed'in	İyilikseverlik, gelenekselcilik	Yardımsever olmak, dürüst olmak, bağışlayıcı olmak, manevi bir hayat, anlamlı bir hayat,	14

	(s.a.v.) istişareye verdiği önemi ortaya koyan örnek olaylardan hareketle gündelik hayatla ilgili çıkarımlarda bulunur. 8.4.4. Hz. Muhammed'in (s.a.v.) cesaret ve kararlılığını örnek olaylarla açıklar. 8.4.5. Hz. Muhammed'in (s.a.v.) hakkı gözetmedeki hassasiyetine örnekler verir. 8.4.6. Hz. Muhammed'in (s.a.v.) insanlara verdiği değeri örneklerle açıklar. 8.4.7. Hz. Muhammed'in (s.a.v.) örnek davranışlarının toplumsal hayattaki önemini değerlendirir. 8.4.8. Hz. Muhammed'in (s.a.v.) hikmetli söz ve davranışlarıyla insanları iyiye ve güzele yönlendirdiğini fark eder.		geleneklere saygılı olmak,	
<i>Kur'an-ı Kerim ve Özellikleri</i>	8.5.3. Kur'an-ı Kerim'in temel özelliklerini değerlendirir.	Gelenekselcilik	Dindar olmak	4

8. sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi kazanımlarını incelediğimizde 5 ünitenin tamamında değerler eğitimi ile ilişkilendirilebilecek kazanımlar olduğunu görmekteyiz. Toplam 28 kazanımdan 13 tanesinin doğrudan değerler eğitimi ile ilgili olduğu söylenebilir. Ders saati açısından konuya baktığımızda toplam 72 ders saatinin 30'unda değerler eğitimine kazanımlardan hareketle doğrudan yer verilebileceği görülmektedir. Oransal olarak bu verileri incelediğimizde kazanımların %28'inin, ders saatinin ise yaklaşık %42'sinin değerler eğitimi ile doğrudan ilişkili olduğu görülmektedir. Schwartz'ın değer tasnifi üzerinden konuya baktığımızda, toplam 10 değer tipinden 3 tanesinin (evrenselcilik, gelenekselcilik, iyilikseverlik) kazanımlarla ilişkili olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca 56 alt değerden 12 tanesinin kazanımlarla doğrudan bağlantılı olduğu görülmektedir. Bu oranı yükselten en önemli etken ise 4. ünite olan "Hz. Muhammed'in Örnekliliği" ünitesi kazanımlarının "Hz. Muhammed'in (s.a.v.) Doğruluğu ve Güvenilir Kişiliği", "Hz. Muhammed'in (s.a.v.) Merhametli ve Affedici Oluşu", "Hz. Muhammed'in (s.a.v.) İstişareye Önem Vermesi", "Hz. Muhammed'in (s.a.v.) Davasındaki Cesaret ve Kararlılığı", "Hz. Muhammed'in (s.a.v.) Hakkı Gözetmedeki Hassasiyeti", "Hz. Muhammed'in (s.a.v.) İnsanlara Değer Vermesi" konu alt başlıklarıyla desteklenerek değerler eğitimine uygun olarak hazırlanmış olması nedeniyledir. Buna benzer yaklaşımın 2. ünite olan "Zekât ve Sadaka" ünitesinde de uygulanabileceği öngörülse de ünite kazanımları ve içerik teorik bilgiyi önceleyerek konunun değer boyutunun kısıtlı kaldığı görülmektedir.

2.4. 9. Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kazanımlarında Vurgulanan Değer**Tipleri**

9. sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi 5 ünite ve 21 kazanımdan oluşmaktadır. Programda tüm kazanımların aktarımı için toplam 72 ders saati belirlenmiştir. Değerler eğitimi açısından öne çıkan kazanımları tablo şeklinde şu şekilde sıralayabiliriz:

9. sınıf				
Ünite adı	Kazanım	Değer tipi	Alt değer	Ders saati
<i>Bilgi ve İnanç</i>	9.1.1. İslam'da bilginin kaynaklarını açıklar.	Gelenekselcilik	Dindar olmak	4
<i>Din ve İslam</i>	9.2.2. İnsanın doğası ile din arasında ilişki kurar.	Gelenekselcilik, evrenselcilik	Dindar olmak, açık fikirli olmak	2
<i>İslam ve İbadet</i>	9.3.4. İslam'da ibadetlerin temel ilkelerini değerlendirir.	Gelenekselcilik, iyilikseverlik	Dindar olmak,	2
<i>Gençlik ve Değerler</i>	9.4.2. Gençlerin kişilik gelişiminde dinî ve ahlaki değerler ile örf ve âdetlerin yerini tartışır.9.4.3. Temel değerleri ayet ve hadislerle ilişkilendirir.9.4.4. İsrâ suresi 23-29. ayetlerde verilen mesajları değerlendirir.	İyilikseverlik, gelenekselcilik	Yardımsever olmak, dürüst olmak, bağışlayıcı olmak, manevi bir hayat, anlamlı bir hayat, geleneklere saygılı olmak,	6
<i>Gönül Coğrafyamız</i>	9.5.2. İslam medeniyetinin, dünyanın farklı bölgelerindeki etkilerini fark eder.	Evrenselcilik, iyilikseverlik	Barış içinde bir dünya istemek, açık fikirli olmak, yardımsever olmak	5

Ortaöğretim (9-12. Sınıflar) Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi kazanımlarını incelediğimizde ders saatleri ve kazanım yoğunluklarının ilköğretimle benzer olduğu görülmektedir. 9. sınıf kazanımlarını değerler eğitimi açısından incelediğimizde toplam 21 kazanımın 7 tanesinin doğrudan değerler eğitimiyle ilişkili olduğu görülmektedir. Bu kazanımlar toplam 72 saat ders saatinin 14'ünün değerler eğitimine doğrudan yer verilebileceğini göstermektedir. Oransal olarak baktığımızda kazanımların %33'ünün değerler eğitiminde doğrudan kullanılabilmesi, bunun ders saati olarak oran karşılığı ise %19 olduğu görülmektedir. Oranlarda bu farklılığın ortaya çıkmasına neden olan durum, ders saati az olan ama değerler eğitimi ile doğrudan ilişkisi olan "*Gençlik ve Değerler*" ünitesi ve bu ünitenin kazanımlarının tamamının değerler eğitimi ile doğrudan ilişkili olmasıdır. Schwartz'ın değer tasnifi üzerinden 9. sınıf kazanımlarına baktığımızda, 10 değer tipinden sadece 3 (evrenselcilik, gelenekselcilik, iyilikseverlik), toplam 56 alt değer de 9 tanesinin öğrencilere

aktarılabileceği görülmektedir. “Gençlik ve Değerler” ünitesinin toplam 6 alt değer ile diğer dört ünitenin toplamından daha çok değer öğretimine katkı yaptığı görülmektedir. Bu veriler değerler öğretimin bazı ünitelere yoğunlaştığını göstermektedir. Bu durum, öğretim programında “Gençlik ve Değerler” ünitesinin 9.4.3. “Temel değerleri ayet ve hadislerle ilişkilendirir” kazanımının “İslam düşünce geleneğinde öne çıkan temel “insani erdem ve değerler”den hikmet, adalet, iffet ve şecaat konularına yer verilir. İnsanın düşünme, arzu ve gazap gibi konularda ölçülü olması, itidal üzere hareket etmesi, bedeni ve maddi hazlara aşırı düşkünlükten korunması, gönül tokluğu gibi anlamlara gelen iffet kavramı, ahlaki ve felsefi boyutlarıyla ele alınır” şeklindeki açıklamasından hareketle de bu ünitenin değerler eğitimine yönelik hazırlandığı yorumu yapılabilir.

2.4. 10. Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kazanımlarında Vurgulanan Değer

Tipleri

10. sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi 5 ünite ve 29 kazanımdan oluşmaktadır. Programda tüm kazanımların aktarımı için toplam 72 ders saati belirlenmiştir. Değerler eğitimi açısından öne çıkan kazanımları tablo şeklinde şu şekilde sıralayabiliriz:

10. sınıf				
Ünite adı	Kazanım	Değer tipi	Alt değer	Ders saati
<i>Allah İnsan İlişkisi</i>	10.1.1. Allah inancının insan hayatındaki yeri ve önemini yorumlar.	Gelenekselcilik	Dindar olmak	3
<i>Hz. Muhammed ve Gençlik</i>	10.2.2. Hz. Muhammed'in gençlik yıllarındaki erdemli davranışlarını kendi hayatıyla ilişkilendirir. 10.2.3. Hz. Muhammed ile genç sahabiler arasındaki iletişimi değerlendirir. 10.2.4. Bazı genç sahabilerin öne çıkan özelliklerini örnek alır.	Gelenekselcilik, iyilikseverlik, başarı	Dindar olmak, alçakgönüllü olmak, başarılı olmak, yetkin olmak	8
<i>Din ve Hayat</i>	10.3.1. İslam dininin aile kurumuna verdiği önemi fark eder. 10.3.2. İslam dininin kültür, sanat ve düşünce üzerindeki etkilerini analiz eder. 10.3.3. İslam dininin çevre sorunlarına yaklaşımını ve çözüm önerilerini değerlendirir. 10.3.5. İslam dininin ekonomik hayatla ilgili ilkelerini yorumlar. 10.3.6. İslam dininin sosyal adaletle ilgili ilkelerini açıklar.	Gelenekselcilik, iyilikseverlik	Dindar olmak, yardımsever olmak, sadık olmak, gerçek arkadaşlık, sorumluluk sahibi olmak,	10

<i>Ahlaki Tutum ve Davranışlar</i>	10.4.1. İslam ahlakının konusu ve gayesini açıklar. 10.4.2. Ahlak ile terbiye arasındaki ilişki kurar. 10.4.3. İslam ahlakında yerilen bazı davranışları ayet ve hadislerle açıklar. 10.4.4. Tutum ve davranışlarında ölçülü olmaya özen gösterir. 10.4.5. Hucurât suresi 11-12. ayetlerde verilen mesajları değerlendirir.	İyilikseverlik, gelenekselcilik	Dindar olmak, yardımsever olmak, dürüst olmak, bağışlayıcı olmak, manevi bir hayat, anlamlı bir hayat, geleneklere saygılı olmak,	12
<i>İslam Düşüncesinde İtikadi, Siyasi ve Fıkhi Yorumlar</i>	10.5.1. Din ve dinin yorumu arasındaki farkı ayırt eder. 10.5.2. İslam düşüncesindeki yorum farklılıklarının sebeplerini tartışır.	Evrenselcilik, iyilikseverlik, güvenlik	Barış içinde bir dünya istemek, açık fikirli olmak, yardımsever olmak, güzelliklerle dolu bir dünya istemek, toplumsal düzenin sürdürülmesini istemek,	5

10.sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi kazanımlarını değerler eğitimi açısından incelediğimizde ortaöğretim programlarında değerler eğitimine yönelik kazanımların en yoğun olduğu sınıfın 10. sınıf olduğu görülmektedir. Toplam 29 kazanımın 16 tanesinin doğrudan değerler eğitimi ile ilişkili olduğu görülmektedir. Bu kazanımların ders saatine oranını incelediğimizde toplam 72 ders saatinin 38'inin değerler eğitimi ile ilişkili olabilecek konuları içerdiği görülmektedir. Oransal olarak incelendiğinde kazanımların yaklaşık %55'inin, ders saatinin ise %52'sinin değerler eğitimiyle doğrudan ilişkili olduğu görülmektedir. Bu oranlar tüm sınıflar bazında en yüksek veriler olarak dikkat çekmektedir. Diğer sınıflardan farklı olarak 10 sınıf kazanımlarında değerler eğitimi konuları 1. ünite hariç tüm ünitelerde yoğun olarak işlenmektedir. Schwartz'ın değer tasnifi üzerinden konuya baktığımızda, 10 değer tipinden 4 tanesinin kazanımlarla uyumlu olduğu (evrenselcilik, gelenekselcilik, iyilikseverlik, güvenlik) görülmektedir. 56 alt değer içerisinde ise 13 tanesinin kazanımlarla bağlantılı olarak öğrencilere aktarılabilmesi görülmektedir. 10 sınıf üniteleri içerisinde bulunan "Hz. Muhammed ve Gençlik" ünitesi içerisinde bulunan "10.2.4. Bazı genç sahabilerin öne çıkan özelliklerini örnek alır" kazanımı üzerinde durmak gerekmektedir. Bu kazanımın yer aldığı ünite açılımları incelendiğinde "*Bilge ve Kahraman Bir Genç: Hz. Ali*", "*Genç Bir Davetçi: Erkam b. Ebi'l-Erkam*", "*Genç Bir Öğretmen: Mus'ab b. Umeyr*", "*Genç Bir Komutan: Üsame b. Zeyd*", "*Genç Bir Yönetici: Muaz b. Cebel*", "*Genç Bir Âlim: Hz. Aişe*", "*Genç Bir Anne: Hz. Fatıma*", "*Sorumluluk Sahibi Bir Genç: Esmâ binti Ebi Bekir*", "*Habeş Kralının Huzurunda Bir Genç: Cafer*

b. Ebi Talib” gibi başlıklarla sahabiler üzerinden birçok değer öğrencilere kazandırılabilir. Bu konuların sadece bilgi boyutuyla öğrencilere aktarılabilir hususu göz önüne alındığında kazanımın değer boyutuyla hazırlanmasının ünite açılımında konunun başlıklandırılmasına ve içeriğe nasıl etki ettiğini görmek açısından önem arz etmektedir.

2.4. 11. Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kazanımlarında Vurgulanan Değer

Tipleri

11. sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi 5 ünite ve 17 kazanımdan oluşmaktadır. Programda tüm kazanımların aktarımı için toplam 72 ders saati belirlenmiştir. Değerler eğitimi açısından öne çıkan kazanımları tablo şeklinde şu şekilde sıralayabiliriz:

11. sınıf				
Ünite adı	Kazanım	Değer tipi	Alt değer	Ders saati
<i>Dünya ve Ahiret</i>	11.1.1. Hayatı anlamlandırmada ahiret inancının önemini fark eder.	Gelenekselcilik	Dindar olmak	4
<i>Kur'an'a Göre Hz. Muhammed</i>	11.2.1. Hz. Muhammed'in örnek şahsiyetini tanır.	Gelenekselcilik, iyilikseverlik	Dindar olmak, alçakgönüllü olmak,	2
<i>Kur'an'da Bazı Kavramlar</i>	11.3.1. Kur'an'ı Kerim'de geçen bazı kavramları yorumlar.	Gelenekselcilik, iyilikseverlik	Dindar olmak, yardımsever olmak, sadık olmak, gerçek arkadaşlık, sorumluluk sahibi olmak,	4
<i>İnançla İlgili Meseleler</i>	11.4.2. Yeni dini akımların özelliklerini değerlendirir.	İyilikseverlik, gelenekselcilik	Dindar olmak, yardımsever olmak, dürüst olmak, bağışlayıcı olmak, manevi bir hayat, anlamlı bir hayat, geleneklere saygılı olmak,	4
<i>Yahudilik ve Hristiyanlık</i>	-	-	-	-

11. sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi kazanımlarını değerler eğitimi açısından incelediğimizde toplam 17 kazanımdan 4 tanesinin değerler eğitimi ile ilişkilendirilebileceği görülmektedir. Bu kazanımları ders saati açısından incelediğimizde toplam 72 saat içerisinde bu kazanımların 14 saat olduğu görülmektedir. Verileri oransal olarak incelediğimizde ise kazanımların %23,5'ünün ders saatinin ise %19,5'unun değerler eğitimi ile ilişkilendirilebileceği görülmektedir. Bu verilerin ortaöğretim düzeyindeki sınıflarda değerler eğitimi ile ilgili en düşük veriler olduğunu belirtmek gerekir. Ayrıca beşinci ünite olan “Yahudilik ve Hristiyanlık” ünitesinde değerler eğitimi ile alakalı bir kazanımın olmaması ve kazanımların sadece bilgi boyutunda kalması incelemeye değerdir. Bu üniteye Schwartz'ın değer tasnifinde yer verdiği “evrenselcilik” değer tipi altında bulunan değerler öğrencilere kazandırılabilir. Ayrıca ders kitapları ve ünite açıklamalarını da incelediğimizde kazanımlarla doğru orantılı olarak ders kitaplarında da konunun bilgi boyutunda kaldığı görülmektedir. Üçüncü üniteye bulunan “Kur'an'ı Kerim'de geçen kavramları tanımanın İslam'ı doğru anlamadaki önemini fark eder” kazanımı doğrudan değerler eğitimi ile ilgili görünmese de bu kazanım çerçevesinde örtük öğrenme yoluyla öğrencilere “İyilikseverlik, Evrenselcilik, Gelenekselcilik, Uyma ve Güvenlik” değer tipleri altındaki değerler öğrencilere aktarılabilir.

2.4. 12. Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kazanımlarında Vurgulanan Değer

Tipleri

12. sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi 5 ünite ve 22 kazanımdan oluşmaktadır. Programda tüm kazanımların aktarımı için toplam 72 ders saati belirlenmiştir. Değerler eğitimi açısından öne çıkan kazanımları tablo şeklinde şu şekilde sıralayabiliriz:

12. sınıf				
Ünite adı	Kazanım	Değer tipi	Alt değer	Ders saati
<i>İslam ve Bilim</i>	12.1.3. İslam medeniyetinde öne çıkan eğitim ve bilim kurumlarını tanır. 12.1.4. Müslümanların bilim alanında yaptığı özgün çalışmaları sınıflandırır. 12.1.5. Fâtır suresi 27-28. ayette verilen mesajları değerlendirir.	Gelenekselcilik	Dindar olmak	10
<i>Anadolu'da İslam</i>	12.2.2. Dinî anlayış ve kültürümüzün oluşmasında etkili olan bazı şahsiyetleri tanır.	Gelenekselcilik, İyilikseverlik	Dindar olmak, alçakgönüllü olmak,	6
<i>İslam Düşüncesinde Tasavvufi Yorumlar</i>	12.3.2. Tasavvufi düşüncede ahlaki boyutun önemini fark eder. 12.3.3. Kültürümüzde etkin olan bazı tasavvufi yorumları tanır.	Gelenekselcilik, iyilikseverlik	Dindar olmak, yardımsever olmak, sadık olmak, gerçek	6

			arkadaşlık, sorumluluk sahibi olmak,	
<i>Güncel Dinî Meseleler</i>	12.4.2. İslam'ın ekonomik hayatla ilgili ahlaki ölçülerini yorumlar. 12.4.3. Gıda maddeleri ve bağımlılık konusundaki dinî ve ahlaki ilkeleri açıklar. 12.4.4. Sağlık ve tıpla ilgili bazı meseleleri dinî ve ahlaki ölçüler çerçevesinde yorumlar.	İyilikseverlik, gelenekselcilik	Dindar olmak, yardımsever olmak, dürüst olmak, bağışlayıcı olmak, manevi bir hayat, anlamlı bir hayat, geleneklere saygılı olmak,	8
<i>Hint ve Çin Dinleri</i>	-	-	-	-

12. sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi kazanımlarını değerler eğitimi açısından incelediğimizde toplam 22 kazanımdan 9 tanesinin değerler eğitimi ile doğrudan ilgili olduğu görülmektedir. Ders saati açısından baktığımızda ise toplam 72 ders saatinin 30'unun değerler eğitimiyle ilişkilendirilebileceği görülmektedir. Bu verilere oransal olarak baktığımızda ise kazanımların %41'i, ders saatinin ise %42'sinin değerler eğitimiyle ilişkili olduğu görülmektedir. Beşinci ünite olan "*Hint ve Çin Dinleri*" ünitesi kazanımları, 11. sınıf 5. ünitesi olan "*Yahudilik ve Hıristiyanlık*" ünitesi kazanımları gibi konuyu bilgi boyutunda ele alarak değerler eğitimi ile ilişkilendirilmemiştir. 12. sınıf ünitelerini genel olarak değerlendirdiğimizde özellikle "*Anadolu'da İslam, İslam Düşüncesinde Tasavvufi Yorumlar ve Güncel Dinî Meseleler*" ünitelerinin değerler eğitimi ile doğrudan ilişkili olduğu görülmektedir. İkinci ünitedeki "Dinî anlayış ve kültürümüzün oluşmasında etkili olan bazı şahsiyetleri tanı" kazanımı açıklamasında verilen "*Dinî anlayış ve kültürümüzün oluşmasında etkili olan şahsiyetlerden; Ebu Hanife, Cafer es-Sadık, Maturidi, Şafii, Eş'ari, Ahmet Yesevi, Mevlana Celaleddin-i Rumi, Ahi Evran, Hacı Bektaş-ı Veli, Yunus Emre, Sarı Saltuk, Hacı Bayram-ı Veli'ye öğrenci seviyesine göre yer verilir.*" açıklama ve üçüncü ünitedeki "Alevilik-Bektaşilikteki temel kavram ve erkânları tanı" kazanımı ünite açıklamasında verilen ("*Hacı Bektaş Veli'nin, Bektaşiliğin oluşumu ve Aleviliğin gelişimindeki rolüne, Alevilik-Bektaşilikteki "ocak kültürü"ne, "el ele, el hakka ikrarı"na ve "dört kapı kırk makam"a yer verilir; Bektaşilikte musahipliğe "ikrar ve nasip alma" da denildiğine ve bu kavramın İslam tarihindeki muhacir ensar kardeşliğine dayandırıldığına değinilir.*") bilgiler bu kazanımların değerler eğitimi ile ilişkilendirilmek istendiğinin göstergesidir.

3. Sonuç ve Öneriler

Değerler eğitimi konusu son dönemde tüm öğretim programlarında vurgulanan ve programlara dâhil edilmeye çalışılan bir konu haline gelmiştir. Bu çabaların sonuçlarını 2018

itibariyle yenilenen öğretim programlarında görmekteyiz. Özellikle Sosyal Bilgiler, Türkçe ve Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi derslerinin gerek kazanımlarında gerekse konu içeriklerinde değer aktarımı ve değer öğretimi ile ilgili birçok yenilik yapıldığı görülmektedir. Çalışmamızın konusu olan İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi kazanımlarını değerler eğitimi açısından incelediğimizde bu çabanın sonuçlarını açıkça görmekteyiz. Bununla birlikte dikkat çeken ve öne çıkan bazı hususları da belirtmek gerekmektedir. Çalışmamızda, öğretim programının vizyonunda belirtilen “*Dinin hayatı anlamlandırmadaki rolünü fark eden; milli, manevi ve ahlaki değerleri benimseyen; farklılıklarla bir arada yaşama becerisi kazanmış bireyler yetiştirmektedir.*” hedefinin kazanımlara yansıma oranı ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Schwartz’ın değer tasnifi üzerinden yaptığımız bu incelemede sayısal veriler baz alındığında değerler eğitimine öğretim programlarında yer verilme düzeyinin oldukça yüksek olduğu görülmektedir. Ancak programları vurgulanan değer tipleri ve alt değerler bağlamında incelediğimizde, vurgulanan değerlerin belirli konularda kısıtlı kaldığı da dikkatimizi çekmektedir.

İlköğretim düzeyindeki tüm sınıflar (4-8) genel olarak değerlendirildiğinde Schwartz’ın kullandığı 10 değer tipinden;

- 4. Sınıflarda (Gelenekselcilik, iyilikseverlik, uyma, güvenlik)
- 5. sınıflarda (Gelenekselcilik, iyilikseverlik, uyma, evrenselcilik)
- 6. sınıflarda (Gelenekselcilik, evrenselcilik, uyma, güvenlik)
- 7. sınıflarda (Gelenekselcilik, iyilikseverlik, evrenselcilik)
- 8. sınıflarda (Gelenekselcilik, iyilikseverlik, evrenselcilik) değer tipleri üzerinden değer öğretimi gerçekleşmiştir.

Beş sınıf düzeyinde de “gelenekselcilik” değer tipinin öne çıkması ve en çok bu değer tipi üzerinden değer öğretiminin gerçekleşmesi dersin doğasıyla uyumludur. Bununla birlikte “iyilikseverlik ve uyma” değer tiplerinin öne çıkan diğer değer tipleri olması da dersin temel amaçları ile örtüşmektedir. Ancak burada dikkat çeken “güç, başarı, hazcılık, uyarılım ve özyönelim” değer tipleri ile ilintili olabilecek doğrudan bir kazanımın olmamasıdır. Bu değer tiplerini incelediğimizde bunların daha çok bireysel değerleri ön plana çıkardığı görülmektedir. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi her ne kadar toplumsal değerler ile daha çok alakalı olsa da bireysel değerlerin öğrencilere doğru şekilde aktarılmasında da önemli rol oynayabileceği muhakkaktır.

Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi ortaöğretim programı (9-12) ders kazanımlarını incelediğimizde ilköğretim programında karşımıza çıkan duruma benzer sonuçlar ortaya çıkmaktadır. Ortaöğretim düzeyinde de “gelenekselcilik, iyilikseverlik, güvenlik ve evrenselcilik” değer tipleri altında verilebilecek değerlerin ön plana çıktığı görülmektedir. Sınıf düzeylerinde kazanımlarda vurgulanan değerlere baktığımızda;

- 9. Sınıflarda (Gelenekselcilik, iyilikseverlik, evrenselcilik)
- 10. sınıflarda (Gelenekselcilik, iyilikseverlik, güvenlik, evrenselcilik, başarı)

- 11. sınıflarda (Gelenekselcilik, evrenselcilik)
- 12. sınıflarda (Gelenekselcilik, iyilikseverlik) değer tipleri altında bulunan değerlerin öğretiminin yapılabileceği görülmektedir.

Ortaöğretim programında 10. sınıf düzeyindeki kazanımlar incelendiğinde diğer hiçbir sınıf düzeyinde karşılaşmadığımız “Başarı” değer tipi altında verilebilecek bireysel değerlerin bu sınıf düzeyinde sahabenin hayatı çerçevesinde verildiği görülmektedir. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi ilk ve ortaöğretim programlarında vurgulanan değerlerin daha çok toplumsal değerler olması ve bireysel değerlerin arka planda kalmasından dolayı “başarılı olmak, yetkin olmak ve zeki olmak” gibi bireysel değerlerin doğru şekilde öğrencilere öğretilmesinde eksiklikler oluşabilecektir. 10. sınıf konu başlıklarının ve kazanımlarının diğer sınıf düzeylerinde de oluşturulması ve diğer sınıf düzeylerinde konu edilen önemli şahsiyetlerin hayatlarının bilgi düzeyinden öteye taşınması, bireysel değerlerin öğretilmesine ayrıca katkı sunacaktır. Ortaöğretim düzeyindeki öğrencilerin ergenlik döneminde oldukları ve bu dönemde bireysel değerlerin onlar için daha ön planda olduğu düşünüldüğünde ortaöğretim tüm sınıf düzeylerinde bireysel değerlere yönelik kazanımlar oluşturulabilir.

Program bazlı değerlendirmelerden sonra tespit ve önerilerimizi maddeler halinde şu şekilde sıralayabiliriz.

- 2018 sonrası güncellenen ve değerler eğitiminin ön planda tutulmaya çalışıldığı DKAB öğretim programlarında değerler eğitimi konusunun kazanımlarda yeterince vurgulanmadığı görülmektedir.
- İlköğretim programlarında 4 - 6 ve 7. Sınıfların kazanımlarında değerler eğitimi yeterince yer verilmezken 5 ve 8. Sınıfların kazanımlarında değerler eğitimi ile ilgili olabilecek birçok kazanım karşımıza çıkmaktadır. Ortaöğretim kazanımlarında ise 9 ve 11. sınıfların kazanımlarında değerler eğitimi daha az yer verilirken 10 ve 12. Sınıf kazanımlarında değerler eğitimi ile ilişkilendirilebilecek çok daha fazla kazanım bulunmaktadır. Bu durumda öğrenciler bazı sınıf düzeylerinde değerler eğitimi ile daha az karşılaşmakta ve daha az değeri içselleştirmektedir. Değerler eğitiminin bir süreç olduğu düşünüldüğünde her sınıf düzeyinde değerler eğitimi ile ilgili kazanımların aynı düzeylerde verilmesinin değerlerin öğretimi açısından daha faydalı olacağı düşünülmektedir.
- Tüm sınıf düzeylerinde yaptığımız incelemede “gelenekselcilik ve iyilikseverlik ” değer tipleri altında verilebilecek değerlerin ön plana çıktığı görülmektedir. Bu değer tipleri yanında bireysel değerlerin de DKAB dersinde öğrencilere kazandırılmasının faydalı olacağı ve bu değer tiplerine uygun kazanımların ortaya koyulması gerektiği düşünülmektedir.

Kaynakça

- Akbaş, O. (2004). *Türk Milli Eğitim Sisteminin Duyuşsal Amaçlarının İlköğretim II. Kademedeki Gerçekleşme Derecesinin Değerlendirilmesi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Aydın, M. Z. & Gürler, Ş. A. (2014). *Okulda Değerler Eğitimi-Yöntemler, Etkinlikler, Kaynaklar*. Ankara: Nobel Ak. Yay.
- Aydın, M. Z. (2005). *Ailede Çocuğun Ahlak Eğitimi*. İstanbul: DEM Yay.
- Balcı, M. (2014). *Değerleri Yaşa(t)mak*. İstanbul: Ensar Neşriyat.
- Bilsky, W., & Schwartz, S. H. (1994). Values and Personality. *European journal of personality*, 8(3), 163-181.
- Dam, H. (2016). Din Ahlak ve Değer. Köylü, M. (Ed.). *Teoriden Pratiğe Değerler Eğitimi* içinde (53-72). Ankara: Nobel Yay.
- Doğan, A. (2020). *Dini İçerikli Sosyal Paylaşım ve Değer Yönelimi*. Ankara: Akademisyen Kitabevi
- Düzenli, A. (2017). *Kazanımlar ve Ünite Açılımları Bakımından Genel Lise Öğretim Programlarında Değerler Eğitimi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Çukurova Üniversitesi, Adana.
- Düzenli, A. (2020). Çeşitli Açılardan Göç ve Eğitim: Multidisipliner Bir Çalışma (edt. Rıdvan Demir) *Suriyeli Çocukların Türk Eğitim Sistemine Entegrasyonuna Yönelik Kitap Çalışmalarının Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi (Hayat Boyu Türkçe 1-2-3 ve Salih Hikâye Serisi)*,83-111. Ankara: İKSAD Yay.
- Güngör, E. (2000). *Değerler Psikolojisi Üzerine Araştırmalar (3.Baskı)*, İstanbul: Ötüken Yay.
- Hökelekli, H. (1993). *Din Psikolojisi*, Ankara: TDV Yay.
- Hökelekli, H. (2010). Modern Eğitimde Yeni Bir Paradigma: Değerler Eğitimi. *Eğitime Bakış Eğitim-Öğretim ve Bilim Araştırmaları Dergisi*, (6). 4-10.
- Hökelekli, H. (2011). *Ailede, Okulda ve Toplumda Değerler Psikolojisi ve Eğitimi*. İstanbul: Timaş Yay.
- İşcan, C. D. (2007). *İlköğretim Düzeyinde Değerler Eğitimi Programının Etkililiği*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Kaymakcan, R. & Meydan, H. (2011). Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Programları ve Öğretmenlerine Göre Değerler Eğitimi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 9(21), 27-51.
- Kızılabdullah, Y. & Yürük, T. (2008). Din eğitimi modelleri çerçevesinde Türkiye'deki din eğitimi üzerine genel bir değerlendirme. *Dini Araştırmalar Dergisi*, 11 (32), 107-129.
- Kızılcelik, S. & Ertem, Y. (1994). *Açıklamalı Sosyoloji Terimler Sözlüğü*. Ankara: Atilla Kitabevi.
- Kuşdil, M. E. & Kağıtçıbaşı, Ç. (2000). Türk Öğretmenlerin Değer Yönelimleri ve Schwartz Değer Kuramı. *Türk Psikoloji Dergisi*, 15 (45), 59-76.
- Mehmedoğlu, A. U. (2006). Gençlik, Değerler ve Din. Mehmedoğlu, A. U. & Mehmedoğlu, Y. (ed.), *Küreselleşme, Ahlak ve Değerler* içinde (251-319). İstanbul: Litera Yay.

- Mehmedoğlu, A. U. (2006). İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Değer Yönelimleri ve Dindarlık-Değer İlişkisi (M.Ü. İlahiyat Fakültesi Örneği), *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (301), 133-167.
- Meydan, H. (2012). *İlköğretim Okullarında Değerler ve Karakter Eğitimi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Sakarya Üniversitesi, Sakarya.
- Özguven, İ. E. (1994). *Psikolojik Testler*. Ankara: PDREM Yay.
- Rokeach, M. (1973). *Nature of Human Values*. New York: The Free Press.
- Ulusoy, K. & Dilmaç, B. (2015). *Değerler Eğitimi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Ülken, H. Z. (2001). *Bilgi ve Değer*. Ankara: Kürsü Yay.
- Ünal, C. (1981). *Genel Tutumların veya Değerlerin Psikolojisi Üzerine Bir Araştırma*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Yapıcı A., Kutlu O. & Bilican I., (2012). Öğretmen Adaylarının Değer Yönelimleri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(42). 129-151.
- Yapıcı, A. & Yürük, T. (2015). Yüksek Din Öğretimi Öğrencilerinin Değer Tercih Sıralamaları: Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Örneği, *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 15 (1), 1-18.
- Yapıcı, A. & Zengin, Z. S. (2003). İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Değer Tercih Sıralamaları Üzerine Psikolojik Bir Araştırma: Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Örneği. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1(4), 173-206.
- Yürük, T. (2010). Cumhuriyet Dönemi Din Öğretimi Program Anlayışları. *Dini Araştırmalar Dergisi*, 13 (34), 69-86.
- Yürük, T. (2015). Temel Hak ve Özgürlükler Bağlamında Din Eğitimi Hakkı. Adana: Giriş Dijital Baskı Merkezi.

Examination of the Gains of Religious Culture and Moral Knowledge Programs in terms of Values Education

Abstract

The term of "values education" has been has become increasingly popular in recent years both in non-formal and formal education. One of the most important reasons for this is the desire to communicate the course content along with its value aspects to students. In this way, it is aimed that the student, by internalizing the subject, contributes to the survival of the values of the society in which he lives in everyday life and to the transfer of them to future generations. In this context, the importance of the subject has been emphasized by giving values education under a separate heading in the curriculum updated since 2018. In our study, we tried to reveal the program-outcome harmony by investigating how much values education is included in the Religious Culture and Moral Knowledge Course curriculum. In the study, by using Schwartz's value classification, it was tried to determine in which value types of the values emphasized in the course acquisitions are and to reveal whether there is a limitation in value teaching. In addition, by subjecting all grade levels in primary and secondary education to our study, it was determined which values came to the fore at which grade level in terms of values education and on which subjects value education intensified. As a result, it was determined that social values were emphasized in the gains and individual values were given less ground. Based on the data revealed because of the determinations, various suggestions were put forward to contribute to the programs to be developed later.

Keywords: Religious Culture and Moral Knowledge Curriculum • values education • Schwartz.